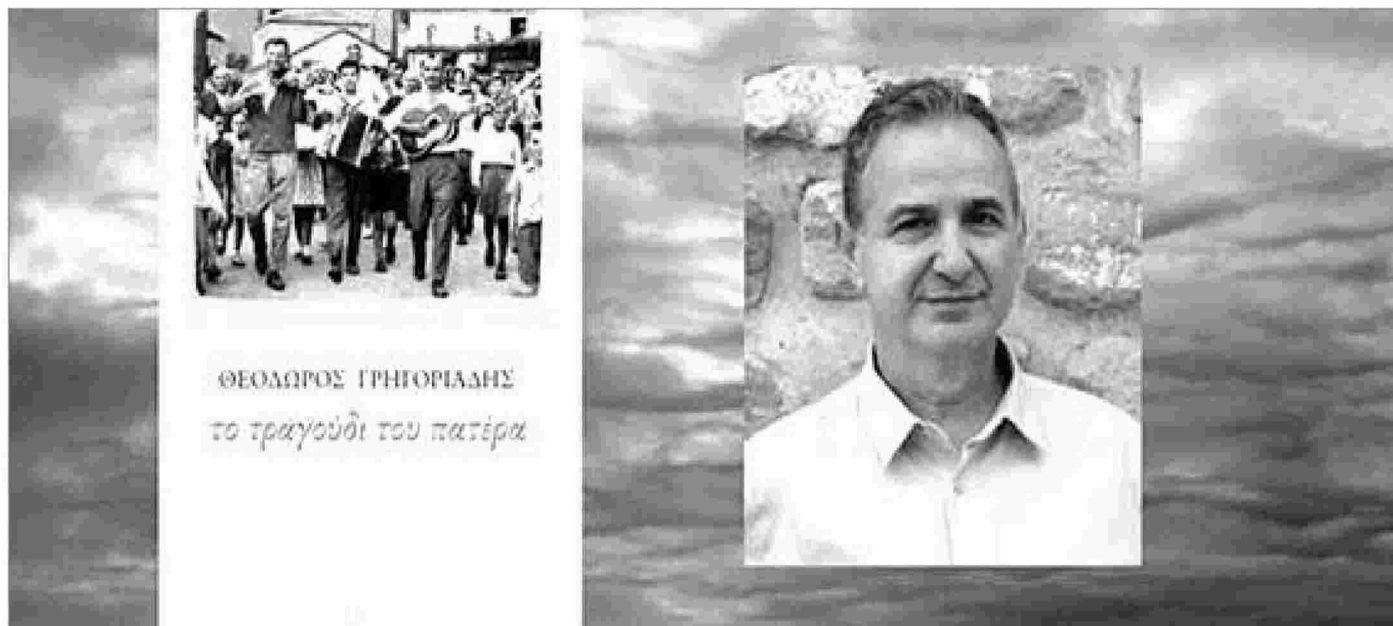

BIBΛIO

Το τανγκό της απώλειας

Θεόδωρος Γρηγοριάδης, «Το τραγούδι του πατέρα», εκδόσεις Πατάκη, σελ. 136

Ο συγγραφέας δικαίως χαρακτήρισε το βιβλίο «υβριδικό», καθώς στις σελίδες του συνδυάζονται η εξομολογητική γραφή και το (αυτο)βιογραφικό στοιχείο με τη μυθοπλασία. Ανασύροντας εικόνες, ακούσματα («κέρδος τα λόγια των άλλων») και συνομιλίες από την κοσμηματοθήκη της ατομικής, οικογενειακής και συλλογικής μνήμης, ο συγγραφέας, «που τρωγόταν με τις παλιές ιστορίες», ζωντανεύει, με πραγματικούς και συμβολικούς όρους, το παρελθόν σε ένα ευρύ χρονικό πεδίο: από την ιστορική δοκιμασία των προσφύγων της πρώτης και δεύτερης γενιάς και τις δυσκολίες προσαρμογής τους στο νέο περιβάλλον έως το σχετικά πρόσφατο παρελθόν της επταετούς δικτατορίας και των πρώτων χρόνων της μεταπολίτευσης. Ανασυνθέτει την ιστορική διαδρομή του πατέρα του, και συνολικά της οικογένειάς του, με βοηθό την ομιλούσα σιωπή παλιών φωτογραφιών, οι οποίες συνοδεύουν τις ενότητες της αφήγησης.

Με σημείο εκκίνησης την εκπλήρωση ενός χρέους με ειδικό συναισθηματικό φορτίο, ο αφηγητής συνθέτει με ευαισθησία –ενίοτε και με χιούμορ– την κοινωνική ηθογραφία μιας επαρχιακής ανθρωπογεωγραφικής συνθήκης στη Βόρεια Ελλάδα των μέσων του 20ού αιώνα: σκληρή αγροτική βιοπάλη, αξιοπρεπής ολιγάρκεια, αυθεντική ψυχαγωγία, δυσεξάλειπτες λαϊκές προλήψεις της υπαίθρου, ανεκπλήρωτες

προσδοκίες για καριέρα, χαμένες ευκαιρίες για απόδραση από τη στενότητα «του κάμπου και της νικολίνας», ανομολόγητοι ή ναυαγισμένοι έρωτες, θνησιγενείς επιθυμίες για επαγγελματική καταξίωση, οικονομική μετανάστευση, ξενοφοβικές συμπεριφορές. Η υπόθεση εκτυλίσσεται στον τόπο καταγωγής του συγγραφέα, στο Παλιόχωρι Καβάλας, ένα καπνεργατικό κεφαλοχώρι ριζωμένο στις πλαγιές του

πάλαι ποτέ χρυσοφόρου Παγγαίου. Ο τσαγκάρης Λεωνίδα Γρηγοριάδης, πατέρας του συγγραφέα, εκπλήρωνε την παιδική του επιθυμία όταν, αξιοποιώντας τη φυσική του κλίση στη μουσική που κληρονόμησε από τον πατέρα του Θεόδωρο (δεξιότηχνη στο ούτι) και παππού του συγγραφέα, αποφάσιζε να μάθει κιθάρα. Ο ίδιος μαζί με δύο φίλους και συγχωριανούς του, τον Γιάννη και τον Παντελή, συγκρότησαν το μουσικό σχήμα «Τρίο Καντάδα» (κιθάρα, βιολί, ακορντεόν) με πρωτόγνωρες φιλοδοξίες για τα μέτρα και τα ήθη της εποχής τους. Έπαιζαν σε γάμους και πανηγύρια και οργάνωναν καντάδες όχι πάνω στους παραδοσιακούς σκοπούς που υπαγόρευαν ο ζουρνάς και το νταούλι, αλλά πάνω στο ισπανόφωνο ρεπερτόριο του τανγκό και του λάτιν με αρκετή δόση επιτυχημένου αυτοσχεδιασμού. Τα μουσικά τους ακούσματα με δυσκολία μεταφέρονταν βραχνιασμένα στο ορεινό χωριό τους μέσω των βραχέων κυμάτων από ισπανόφωνους σταθμούς. Η δίψα τους, ωστόσο, για τη μουσική παρέβλεπε αυτές τις δυσκολίες. Το τρίο συνέθεσε, μάλιστα, με βάση οικεία μουσικά ακούσματα, ένα τανγκό για μια όμορφη Σμυρνιά, υπαρκτό πρόσωπο της γειτονιάς με καίριο ρόλο όχι μόνο ως προς την τύχη του μουσικού τους σχήματος αλλά και ως προς την εξέλιξη της πλοκής. Ήρθε, κάποτε, η στιγμή που οι τρεις φίλοι διασκορπίστηκαν και το μουσικό σχήμα διαλύθηκε για τον πρόθετο, μεταξύ άλλων, λόγο ότι οι νέες τάσεις στο χώρο της μουσικής, όπως το νέο κύμα που δέσποζε στους νέους χώρους ψυχαγωγίας των μπουάτ, κήρυσσαν έκπτωση από το θρόνο των μουσικών προτιμήσεων την ισπανόφωνη καντάδα. Το τραγούδι του πατέρα, το «Λιτό χρο-

νικό εκείνων των τριών νέων» όπως χαρακτηρίζεται το βιβλίο σε εσωτερική αναφορά του συγγραφέα, διαβάζεται ως ένα μικρό δοκίμιο για τη δραστική επίδραση του φθοροποιού χρόνου στα πράγματα και στους ανθρώπους και για την αιώνια σχέση αντιδικίας ανάμεσα στην παράδοση και τη νεωτερικότητα, στις αναχρονιστικές και τις προοδευτικές κοινωνικές αντιλήψεις, στην ακάθεκτη επέλαση του χρόνου και τον αγώνα του ανθρώπου να διασώσει ή να αναστήσει στιγμές και επεισόδια μέσω της γραφής. Ο συγγραφέας ζωντανεύει τον αυθορμητισμό και τη συλλογικότητα που χαρακτήριζαν παλιές δομές ζωής και συνήθειες της λαϊκής καθημερινότητας, ενώ, παράλληλα, αισθητοποιεί άλλοτε με δραματική ένταση και άλλοτε με ελεγειακή διάθεση τη μοιραία –βίαιη ενίοτε– αποδόμησή τους, συνδυάζοντας έξοχα το ρομαντισμό με τον κοινωνικό ρεαλισμό. Το αφήγημα διαβάζεται και ως ελεγεία για τα γνήσια και πηγαία ταλέντα που δεν διέπρεψαν στο καλλιτεχνικό στερέωμα, είτε επειδή έμειναν έξω από το πεδίο των ευκαιριών και των προωθητικών μηχανισμών είτε επειδή η αμείλικτη βιοποριστική ανάγκη ή η ανυπαρξία προβλεπτικής ικανότητας κυριάρχησαν πάνω στην καλλιτεχνική ανησυχία και έφεση. Είναι χαρακτηριστική η σκηνή όπου ο συγγραφέας περιγράφει την επίσκεψη στο χωριό ανθρώπων του Ε.Ι.Ρ., οι οποίοι, στο πλαίσιο μιας οργανωμένης κρατικής πρωτοβουλίας να ηχογραφηθούν οργανοπαίκτες της παραδοσιακής μουσικής για το Αρχείο της Κρατικής Ραδιοφωνίας, αναζήτησαν τον παππού του συγγραφέα και δεξιότηχνη στο ούτι. Προς δυσάρεστη έκπληξη του γιου του, Λεωνίδα Γρηγοριάδη, «τους είπε ότι παίζει όποτε του κάνει κέφι και “ποια παράδοση; Εδώ χάθηκαν όλα, να μ’ αφήσετε ήσυχο”. Και οι άνθρωποι έφυγαν άπραγοι και άφωνοι».

Αυτοσχόλια και ρομαντική αναπόληση

Από το κείμενο δεν λείπουν τα παρένθετα «αυτοσχόλια» του αφηγητή, που λειτουργούν ως συνδετικοί κρίκοι με το ιστορικό παρόν. Η αυτοαναφορικότητα, που πυκνώνει στην ακροτελευτία ενότητα του αφηγήματος, πλαισιώνει διακριτικά την υποβλητική συγκίνηση που προκαλείται από τη βιωματική αποτύπωση της απώλειας με τη συνδρομή της δεξιολογικής αποκάλυψης των στίχων του τανγκό που είχε συνθέσει το «Τρίο Καντάδα» και έπαιζε ο πατέρας του αφηγητή στην κιθάρα. Του τανγκό που ηχεί ως έκτυπο φανέρωμα ενός περασμένου τόπου και μιας εποχής αμετάκλητα βυθισμένης στον ορίζοντα του χρόνου. Λίγες γραμμές παραπάνω, ο αφηγητής εξομολογούταν ότι «συνειδητοποιούσε το τέλος όλων», εξομολόγηση που «αίρεται», προς στιγμή, από την ενορατική εικόνα των τριών κανταδόρων «κάτω από το μπαλκόνι, εκεί όπου κάποτε έτρεχε η γάργαρη βρύση...» με τον ίδιο να τραγουδά μαζί τους το τανγκό τους. Η ρομαντική αναπόληση του «Τρίο Καντάδα», ύστατος χαιρετισμός σε μια ολόκληρη εποχή και στους ανθρώπους της, εκχωρείται οριστικά, από την πλευρά του αφηγητή, στην αποδοχή της αλήθειας ότι τραγουδώντας το τραγούδι του πατέρα ως εξόδιο άσμα κατακτούσε βαθμίδες αυτογνωσίας και ωρίμανσης: «Θρηνούσα, τραγουδούσα κι ωρίμαζα». Ως αντίδωρο σε αυτήν την εμπειρία της (αυ)επίγνωσης που του δωρίστηκε, ο συγγραφέας τοποθέτησε στο κέντρο του δέκατου έβδομου βιβλίου του τον πατέρα του, τους φίλους του και τη γενιά τους, «μια γενιά που πάλεψε να ορθοποδήσει, που τόλμησε να ονειρευτεί με κέφι και ελπίδα».

Θεοδόσης Ν. Νικολαΐδης

